

Причиново-наслідковий зв'язок між екологічною шкодою та екологічними збитками від злочинів проти довкілля

Ігор Крайнов

доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9307-580>, e mail: iec2001@ukr.net

Володимир Сабадаш

кандидат технічних наук, доцент, головний судовий експерт лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9815-9009>, e-mail: sabadash.v60@gmail.com

Анатолій Пугачов

науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1612-6584>, e-mail: anatoliy_pugachev1982@ukr.net

Проаналізовано термінологію, за допомогою якої в українському екологічному праві визначають екологічну шкоду й екологічний збиток. Показано, що, незважаючи на тісний причиново-наслідковий зв'язок між цими поняттями, екологічна шкода — це суто екологічний чинник, а екологічний збиток — економічний показник, який найчастіше розраховують у грошовому еквіваленті.

Ключові слова: екологічна шкода; екологічний збиток; навколишнє природне середовище; довкілля; термінологічний аналіз.

Cause-and-Effect Relationship Between Environmental Damage and Environmental Losses Resulting from Environmental Crimes

Ihor Krainov, Volodymyr Sabadash, Anatolii Puhachov

The paper analyses terminology used in Ukrainian environmental law to define environmental harm and environmental losses. Despite the strong cause-and-effect relationship between these concepts, it is demonstrated that environmental damage is a purely environmental factor, whereas environmental loss is an economic factor that is usually calculated in monetary terms.

Keywords: environmental damage; environmental loss; natural environment; environment; terminological analysis.

Одними із ключових понять у сфері охорони навколишнього середовища є екологічна шкода та тісно пов'язане з нею поняття екологічного збитку.

Екологічна шкода — це будь-яке погіршення стану навколишнього

природного середовища, знищення або ушкодження його складових і/або елементів, що призводить до негативної зміни рівноваги між соціальними, техногенними, геологічними й екологічними складовими

довкілля, яка забезпечувала сталий розвиток соціотехногоекосистеми та в якій були забезпечені умови безпеки життєдіяльності й середовище комфортного існування людини. Одним із наслідків екологічної шкоди є матеріальні, соціальні або інші негативні наслідки (збитки) для суспільства загалом і/або окремої людини.

Ключовими семантичними компонентами екологічної шкоди є:

- об'єкт — природні та техногенні ресурси, природне середовище, довкілля загалом на чітко визначеній території;
- характер — негативний, шкідливий, руйнівний, катастрофічний;
- наслідок — погіршення якості, втрати, збитки, знищення;
- причина — антропогенна діяльність (виробництво, господарювання, військові дії) або природні чинники (стихії).

Отже, «екологічна шкода» — це словосполучення, яке означає сукупність шкідливих наслідків для довкілля, виражених у його погіршенні, руйнуванні або втраті здатності до самовідновлення.

Визначення поняття «екологічний збиток»:

- «збиток» — це втрата, пошкодження, шкода, які спричинили матеріальне або інше негативне зменшення чогось цінного;
- «екологічний» — те, що стосується навколишнього природного середовища, його стану та функціонування.

«Екологічні збитки» означають матеріальні, ресурсні або інші втра-

ти, що обов'язково мають кількісний точний вимір, яких зазнає навколишнє природне середовище внаслідок його погіршення або руйнування.

Відшкодування екологічних збитків (за українським законодавством обов'язкове) [1] здійснює винний у настанні екологічної шкоди безпосередньо власникам об'єктів, стан яких погіршено або які зруйновано, чи українській державі.

Екологічні збитки розраховують на підставі вихідних даних, отриманих у результаті якісного і кількісного дослідження рівня й обсягів екологічної шкоди. Екологічний збиток за українським екологічним правом розраховують за чинними методиками спеціально уповноважені законодавчо установи або атестовані спеціалісти [2].

Відмінність «екологічного збитку» від «екологічної шкоди»:

- «шкода» — широке суто екологічне поняття, що означає сам факт негативного впливу (погіршення стану навколишнього природного середовища);
- «збитки» — конкретизовані економічні форми шкоди, які кількісно розраховують (у грошовому або ресурсному вираженні).

Ключові термінологічні ознаки екологічного збитку:

- об'єкт — матеріальні одиниці (елементи) довкілля, зокрема природні ресурси в кількісному визначенні;
- характер — втрати, витрати, матеріальне (грошове) вираження шкоди;

- наслідок — зменшення природного капіталу, потреба у витратах на відновлення та відшкодування;
- форма вираження — найчастіше грошова, іноді ресурсна (тони, гектари, кубометри).

Визначення поняття «екологічні збитки» можна подати так: *«Екологічні збитки — це втрати й негативні наслідки для природного середовища, які виражено у зменшенні його цінності, корисності або ресурсного потенціалу та які можна оцінити в кількісних (матеріальних, економічних, грошових) показниках».*

Розуміння різниці між поняттями та встановлення чітких причиново-наслідкових зв'язків має важливе значення для формування екологічної політики, оцінювання наслідків господарської діяльності й визначення відповідальності за завдану шкоду природному середовищу.

Між екологічною шкодою та екологічними збитками існує чіткий причиново-наслідковий зв'язок, який можна представити у вигляді трирівневої моделі:

- 1) причина екологічно небезпечної події — господарська (техногенна) діяльність або природне явище;
- 2) перший наслідок — екологічний (шкода довкіллю, яка пов'язана з негативним впливом на навколишнє природне середовище (загалом на певну територію або на окремі природні й техногенні об'єкти, розташовані на цій території));

- 3) другий наслідок — економічний (екологічні збитки, пов'язані з необхідністю обов'язкового відшкодування екологічних утрат у грошовому еквіваленті й витратами на відновлення постраждалих територій і/або об'єктів).

Аварія на Чорнобильській АЕС (1986) є яскравим прикладом ситуації, у якій значна екологічна шкода (радіоактивне забруднення) спричинила величезні екологічні збитки, що вимірюють мільярдами доларів і що матимуть наслідки ще багато десятиліть [3].

Розрізнення понять «екологічна шкода» та «екологічні збитки» має важливе значення для ефективного управління природними ресурсами і правового врегулювання діяльності, яка шкодить довкіллю. Шкода — це факт ушкодження природи, а збитки — це ціна цього ушкодження. Такий підхід дає змогу не лише фіксувати порушення, а й вимагати компенсації або запроваджувати запобіжні заходи.

Перелік джерел посилання

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 05.06.1991 р. № 1264-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
2. Перелік методик розрахунку розміру екологічної шкоди та екологічних збитків, такси / Міндовкілля України : веб-сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 15.09.2025).
3. *Report on the sources and effects of ionizing radiation* / UNSCEAR : web. 2000. URL: <https://www.unscear.org/> (дата звернення: 15.09.2025).